

NGO'S: CHACHU YA UKOMBOZI AU MAWAKALA WA UBEBERU?

Na mwandishi wetu

MWEZI wa kumi 2004 wanachama na marafiki wa HAKIARDHI walikutana katika mkutano wa kutafakari na kuchangia mawazo juu ya hali, nafasi, na mustakabali wa vyama vya kiraia nchini, kwa maana ya "civil society", zikiwemo NGOs. Katika majadiliano hayo, ambayo yalitangulia Mkutano Mkuu wa Kawaida wa Mwaka wa HAKIARDHI, mada iliyoandaliwa na Issa Shivji, kuwasilishwa na Ng'wanza Kamata ilizua majadiliano yafuatayo juu ya nafasi, mchango, matatizo na changamoto za NGOs, na wanaoziongoza:

Mada ilainisha mambo na maswali mbalimbali yanayohusiana na NGOs. Masuala na mambo hayo ni pamoja na "Sisi, tunaojiita wanaharakati, au wanamapinduzi, ni kina nani hasa na nafasi yetu katika jamii ni ipi, tunafanya nini na kwa ajili ya nani?

"Katika hali na wakati tulio nao, ambapo wakubwa ndiyo wenyewe majibu na wadogo kazi yao kuuliza na kuomba wasaidiwe au waelekezwe njia, ni vyema wanaharakati na hizi NGOs zikajitambua vizuri".

Je kazi zetu zina maana yoyote kwa watu wa nchi zetu na kwetu wenye? Mathalani, kazi za NGOs

NUKUU YA LEO

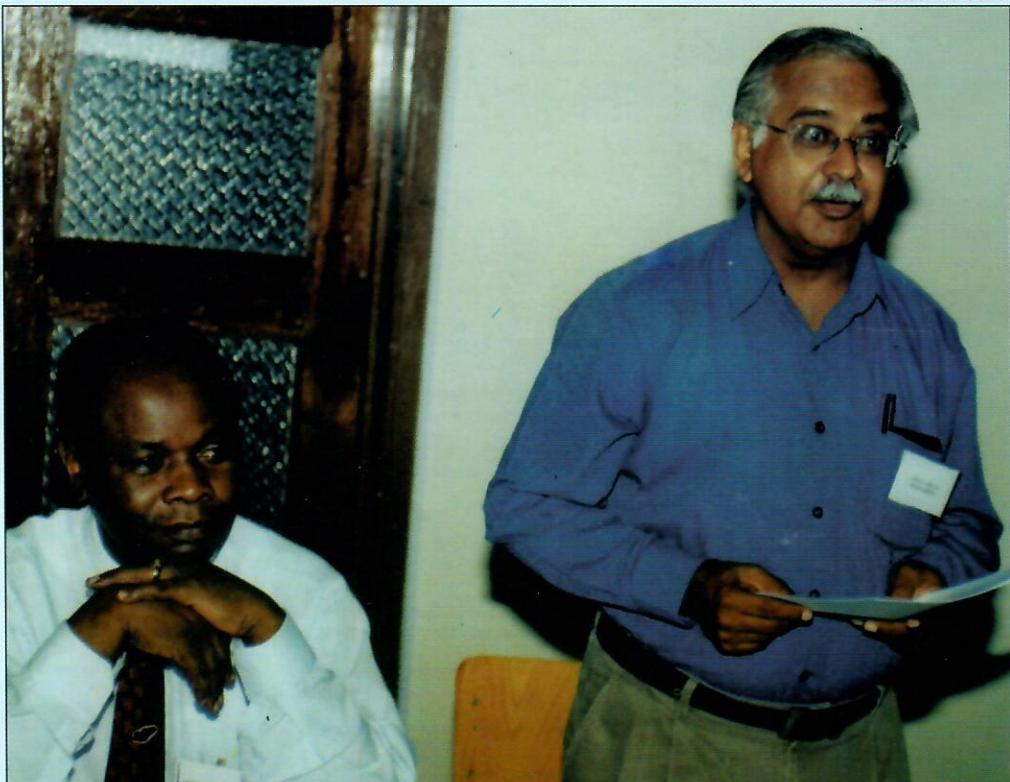
SISI tuliongea juu ya ubeberu kama mfumo.... Mabeberu sasa wamekuwa wafadhili! ..... Rodney aliwahi kuufananisha ufadhili wa ukoloni kuwa ni sawa na kumkoleza samaki kwa chumvi [umle ....] halafu useme kwa kumtia samaki chumvi basi umefadhili samaki huyo!.

Issa G. Shivji - 2004

na wanaharakati zinachangia ukombozi wao au kuongeza unyonge wao? Au zinachangia kukandamizwa kwao, kunyonywa na kudharauliwa? Kwa

maneno mengine tunatumukia nani, kafiri tupate mradi wetu au watu, tupate kukuza na kulinda heshima, utu na uhuru wetu?

Endelea Uk.3

Baadhi ya Wakurugenzi waanzilishi wa HAKIARDHI Dkt. Wilbert Kapinga (aliyekaa kushoto) na Prof. Issa G. Shivji (kulia) wakifutilia jambo katika moja ya shughuli za Taasisi

YALIYOMO

- Tahariri Uk.2
- Mzimu wa Mangungo wa Msowero Uk. 4
- Habari za Kitaifa Uk. 6-8

- Maoni, Ushairi na Habari katika picha Uk. 9
- Hadithi Uk. 10-11
- Machapisho Uk. 12

ARDHI NI UHAI ni jarida la Taasisi ya Utafiti na Utetezi wa Haki za Ardhi (**HAKIARDHI**), ambalo hutolewa mara tatu kwa mwaka.

Kusudi kubwa ni kuwapa wadau wa Taasisi hii taarifa mbalimbali zinazohusiana na mambo ya ardhi.

Mhariri

Yefred E. Myenzi

Bodi ya Wahariri

Ng'wanza Kamata - M/Kiti
Abdallah Matata - Mjumbe
Rehema Mfaume - Mjumbe

Mchapishaji

Alice Shamge

UJUMBE WA BODI KWA WASOMAJI

WASOMAJI wa jarida hili mnakaribishwa kutoa michango yenu kwa kuuliza maswali, ushauri, maoni au kwa kuandika makala. (zisizozidi kurasa tatu) zitumwe kwa Mhariri kuititia anuani zifuatazo:

Mhariri:
ARDHI NI UHAI
S.L.P 75885
Dar es salaam

Email:
info@hakiardhi.org

Mchapaji
Ecoprint Ltd.

Email:
ecoprint@bol.co.tz

TAHARIRI

SUSI na Chuma, wanatambulika hii leo kama watumishi waaminifu wa Dkt. David Livingstone, mwingereza 'mpelelezi' na mkusanya habari zinazohusu fursa zilizomo barani Afrika kwa ajili ya manufaa ya matajiri na mabepari wa Ulaya. Livingstone pia alijulikana, kama vitabu vyta historia vinavyomwelezea, kama mtu mwenye kazi tatu ambazo ni kueneza injili ya Kikristo, kuifungua Afrika kwa ajili ya wafanyabiashara na mabepari wa Ulaya na kueneza 'ustaarabu' wa kimagharibi mionganini mwa 'washenzi' (A man of 3 Cs - Christianity, Commerce, and Civilization). Huyu ndiye David Livingstone ambaye kwa kazi na taarifa alizozikusanya alifungua milango ya Afrika kwa wakoloni wa kizungu, na madhara ya ukoloni sote, hata ambao tumezaliwa baada ya ukoloni tunayafahamu. Huyu ndiye Livingstone, ambaye Susi na Chuma kwa uaminifu mkubwa walimtumikia, na kumbeba kila alikotaka kwenda, akiwa hai au amekufa. Uaminifu wa Susi na Chuma kwa 'bwana' wao ama kweli hauna kipimo. Laiti Susi na Chuma wangebaini madhara ya kazi za Livingstone kwa jamaa zao pengine wasingeendelea kumbeba na kumzungusha.

Susi na Chuma wanabaki kama historia ya watumishi waaminifu waliojitolea kumtumikia Livingstone pasi kuchoka wala kulalamika, hata kama waliumia wao au waliwaumiza wengine. Lakini wapo kina Susi na Chuma mamboleo. Hawa ni waafrika ambao kwa kujua au kwa kuongozwa na tamaa na ubinaksi wamejigeuza watumishi na mawakala waaminifu wa ubeberu mamboleo unaoitwa utandawazi. Hawa kwa kushirikiana na mabazazi wa kimataifa wanautumikia ubeberu kwa njia na mbinu za kila aina na kuendeleza kazi zilizoanzishwa na kina Livingstone. Kina Susi na Chuma mamboleo wamo katika kila sekta ya umma na binafsi; na wanajiita majina ya kila aina. Kina

Susi na Chuma wamo Serikalini wakibariki sera na sheria za kuuza nchi, wako kwenye ma-NGOs wakifanya harakati zenyet kusaidia uhalalishaji wa Sera na sheria zinazouza nchi na kudhalilisha utu na uhuru wetu, na wako wanazuoni wasomi ambao kwa ushauri wao wa kitaalamu, huku wakijua madhara ya wanayoyafanya kwa Waafrika/Watanzania walio wengi, wanashauri kwa sababu wameahidiwa 'tende na halua.'

Uwepo wa Kina Susi na Chuma mionganini mwetu hivi leo ambao kwa lugha na mbinu mbalimbali wamejitambulisha kama wakombozi wa wanyonge ni changamoto kubwa. Hii ni kwa sababu japo pamoja na kutokuwa wakweli katika nia zao juu ya watu, wananchi wengi pamoja na kusalitiwa bado wanawaamini hawa wanazuoni na wasomi, na wana matumaini na wale wanaojiita wanaharakati katika ujumla wao. Hata hivyo wanapobaini kusalitiwa wananchi hulalama na kusema "wasomi mnatuangusha!"

Ni dhahiri watu wengi wa kawaida wanaheshimu na kutambua nafasi ya wasomi na wanazuoni katika kuleta chachu ya mabadiliko katika jamii. Lakini pia pengine ni vigumu kwa watu wengi kutofautisha wasomi, wanazuoni na wanaharakati wauza nchi na 'makuadi' wa ubeberu na wasomi, wanazuoni na wanaharakati walinda na waendeleza nchi na wananchi. Njia rahisi ya kuwatofautisha mabazazi na wasomi na wanaharakati wasaliti na wale watumishi wa watu ni mchango wao katika ukombozi wa watu wanyonge. Je wanashirikiana na watu ili wajikomboe wenyewe au wanateka harakati na kujinadi kuwa wao ndio wakombozi. Ikumbukwe kuwa ukombozi wa kweli wa watu ni ule wa watu kujikomboa wenyewe. Hii pekee haitoshi! Hatuna budi kuwaumbua wasaliti kila tunapowabaini.

NGO'S: CHACHU YA UKOMBOZI AU MAWAKALA WA UBEBERU?

Inatoka uk. 1

Wachangiaji wengi walitoa mawazo na hoja mbalimbali kuhusiana na masuala haya na mengine yanayohusisha hali ya jamii, uchumi na siasa katika nchi. Wa kwanza kuchangia alikuwa Prof. Shivji, ambaye, pamoja na mambo mengine alikuwa na haya ya kusema:

"Maswali mengi yaliyoulizwa yanatukera na yanaendelea kutukera katika HAKIARDHI. Tulipokuwa tunajadili wazo la kuanzisha HAKIARDHI, tulijiuliza mambo mengi. Kwa kweli tulikerwa sana na jambo hili la kuanzisha NGO. .... Lakini swali la msingi tulilojiuliza ni kwa namna gani, na kwa dhati kabisa, tunaweza kuendeleza mapambano ya wanyonge?"

..... Vijana, sina hakika kama wanajua, lakini wazee kama kina Duncan watajua, misamati inayotumika leo ni tofauti sana na misamati tuliozoaea huko nyuma. ... Siku hizi watu wanaongea juu ya utandawazi, [...] 'utandawizi' kama rafiki yangu Chachage anavyouita]. Sisi tuliongea juu ya ubeberu kama mfumo.... Mabeberu sasa wamekuwa wafadhili! ..... Rodney aliwhi kuufananisha ufadhili wa ukoloni kuwa ni sawa na kumkoleza samaki kwa chumvi [umle ....] halafu useme kwa kumtia samaki chumvi basi umemfadhilli samaki huyo!.

NGOs, haya ni mambo ya kileo! .... sisi tulizoea kuongea vyama vya ukombozi, sasa eti tunasema vyama visivyo vya kiserikali, ... sasa ni vya nani? Kijana mmoja aliwhi kunijibu swalii hili akisema NGOs ni vyama visivyo vya kiserikali vinavyofanya kazi ya serikali [....]

Kibaya na kinachotisha zaidi ni kuwa hatujiulizi mambo haya, tunapouliza tunaambiwa tumepitwa na wakati.

Sasa hivi tunaongea habari ya kuondoa umasikini, na wengi wetu tumo katika kusimamia utekelezaji wa mkakati wa kuondoa umasikini. Ndiyo kazi yetu sisi wanaharakati?! Kwa mfano sasa hivi yupo mtu anaitwa De-Soto, na kazi yake ni kuainisha mali ya wanyonge. ... baadhi ya wasomi na watu wa tabaka la juu

Baadhi wa washiriki wa Bunga Bongo - juu ya NGO's - iliyofanyika Zanzibar

wataliona jambo hili la kimaendeleo sana, litasaidia kuondoa umasikini! Lakini hatuhoji na kubaini kuwa kazi hii ni ya kuthaminisha mali za wanyonge. Sasa tunajiita wanaharakati tu, lakini NGOs zetu zinakumbatia kila 'mshono' (fashion), halafu tunajinadi kuwa tunawasemea wanyonge, lakini wakati tukikumbatia na kuhalalisha mfumo kandamizi. .... Mimi nadhani mpango huu wa kuondoa umasikini ni wa kuzima makali ya umaskini ili matajiri waishi kwa raha".

Naye Nizar alikuwa na yafuatayo: "Mimi huwa naheshimu NGOs, zinasaidia, na zinaendelea kusaidia. Bahati mbaya kwenye NGO, watu wanatumia NGOs kama miradi. Wafadhili wanapendelea mambo haya yaendelee, wangependa hizi NGOs ziendelee kuwa hivi zilivyo. Wasingependa NGOs zilizo huru, (independent). NGOs zilizo nyingi zinatumwa na wafadhili. Tunafikiri, kwa upande mmoja kuna serikali na upande mwagine kuna "Civil Society". Lakini ukweli ni kwamba NGOs zinashirikiana/zina 'collaborate' na serikali kusaliti wananchi, kuendeleza

mfumo wa utandawizi/wazi, ubeberu. Tusijidanganye kwamba huu ndiyo mfumo bora, mfumo huu hautufai, tunaelekea kubaya, umasikini ndiyo unazidi kuongezeka. .... Kwa kunyaenyeka wafadhili, basi tumekubali tunawajibika kwao, ni pesa za walipa kodi kule kwao, inabidi waeleze kwao kuwa wadau wote wameshirikishwa. .... Kuwajibika - unatakiwa kutoa taarifa, tumewajibika kwao kwa fedha, na kibaya zaidi tumewajibika kwao kimawazo. Ningeshauri, mahusiano na wafadhili usiwe uhusiano wa bwana na mtwana, tuwe na msimamo, 'dare to differ with them' msiwe hewala bwana. Tubishane nao pale tusipokuwa tunakubaliana nao.

Hoja nyingine ilitolewa na Seith ambaye alisema "Wasanii tuko wa aina nyingi, wapo watetezi wa mabepari na wapo watetezi wa watu. Yapo Ma-NGOs tofauti, yale yanayoingia pale Serikali inapojitoa. Kuna wakati kule Mwanza nilikuta NGOs wanagombea watoto yatima - nilishangaa sana! Maadui zetu ....siku hizi hata hatuwajui Zamani tuliwajua sana maadui zetu - Unyonyaji. Historia ya NGO inaanza na **Endelea Uk.5**

MZIMU WA MANGUNGO WA MSOWERO

Na Emmanuel Mvula

Miongo karibu kumi na miwili huko Msowero katika Wilaya inayojulikana hivi sasa kama Kilosa, Chifu Mangungo wa Msowero aligawa ardhi kubwa kwa mpelelezi wa kilowezi Karl Peters katika makubaliano/mkataba ambao ulikuwa sawa na "kuuza" ardhi iliyo chini ya utawala wake. Peters alimilitisha ardhi hiyo katika Kampuni yake iliyojulikana kama German East Africa Company.

Wapo watalaamu wa historia ambao wanakubali usemi kuwa historia inajirudia. Lakini wapo pia ambao wanasema kuwa historia hajirudii 'replica of events' Hilo linaweza kuthibitika katika Kilosa ya leo.

Kama ilivyokuwa takribani miaka mia moja na ishirini iliyopita hivi sasa 'Mangungo' wa "Msowero" ameamu kurudia tena kwa 'kuiua ardhi ya Kilosa kwa akina "Karl Peters" na "German East Africa Company" mpya.

Hivi karibuni serikali kupitia Tume ya kurekebisha mashirika ya umma imeamua kukodisha ranchi moja kubwa ambayo imo katika Wilaya ya Kilosa. Ranchi hiyo ambayo ni Mkata B imekuwa ikitumiwa na wananchi walio wengi amba ni wafugaji. Kwa takribani miongo mitatu Ranchi hiyo imekuwa haitumiki na Shirika la Ranchi za Taifa. Mfano huo hai wa Ranchi ya Mkata B na Madoto ambazo hazijawahidi kutumiwa kabisa na Serikali kwa shughuli yeyote ile toka zianzishwe ni sehemu tu ya maeneo mengi nchini ambayo yamedhibitiwa lakini hayatumiki kwa makusudi yake. Ndio maana wananchi wanaishi katika maeneo hayo wamekuwa wakitumia kama rasilimali katika kuzalisha ili kupunguza umaskini.

Isitoshe kuna vijiji vilivyoanzishwa kisheria ndani ya Ranchi hizo. Mfano kijiji cha Twatwatwa, ambacho moja ya vitongoji vyake, kitongoji cha Parakuyo kimo ndani ya Ranchi hiyo. Pia kuna huduma za jamii kama vile shule, zahanati, makanisa, misikiti, majosho na makazi ya watu ya kudumu pamoja na miundombinu mingine ambayo imejengwa ndani ya ranchi hizo. Vitu hivyo vimekuwapo hapo kwa zaidi ya miongo mitatu.

Uanzishwaji wa vijiji hivyo kwa mujibu wa

sheria ni msingi wa wakazi hawa kumiliki eneo husika. Lakini kutokana na makosa ya watawala na watendaji msingi huo unapoteza nguvu ya kisheria kutokana na ukweli kwamba pamoja na kijiji kusajiliwa na kupewa hatimiliki ya ardhi husika hati ya awali ya ranchi haikufutwa, hivyo wanakijiji hawa wanapoteza haki yao ya msingi kutokana na makosa ya watawala ambayo kimsingi yanatokana na mfumo mbou wa umiliki wa ardhi nchini Tanzania. Ingawa kisheria wananchi hawa wamekuwapo katika eneo hilo kwa zaidi ya miaka 12 hawawezi kudai haki ya kumiliki ardhi hiyo "adverse possession" kwa sababu huwezi kuwa na 'adverse possession' dhidi ya serikali. Lakini kwa upande mwininge Sheria ya ukomo haiwezi kutumika dhidi ya serikali. Hivyo kinachotakiwa ni taratibu za kiutawala za kutambua uwepo wa wananchi hawa na kufuta hati ya awali ili waendelee kutumia ardhi hiyo na kwa kufanya hivyo serikali

Wananchi wa maeneo hayo wamepinga suala la kukodishwa ranchi hizo kwa "wageni". Wametoa malalamiko yao kwa kusema kuwa hawajashirikishwa ipasavyo katika hilo. Wanapinga kukodishwa kwa wawekezaji wageni. Wangependelea zaidi wao ndio wakodishiwe blocks katika ranchi hizo kwani tayari wamo katika maeneo hayo na wana mifugo ambayo inategemea ranchi hizo .

itakuwa imesahihisha makosa yake. Lakini cha kustaajabisha Tume ya Rais ya kurekebisha mashirika ya umma, imesha yakodisha maeneo haya kwa wawekezaji wa ndani ya nchi. Suala la kujiuliza hapa ni je wanakijiji wa Twatwatwa si wawekezaji katika ardhi yao? Au ni umbumbumbu wa watawala juu ya dhana nzima ya nani ni mwekezaji?

Wananchi wa maeneo hayo wamepinga suala la kukodishwa ranchi hizo kwa "wageni". Wametoa malalamiko yao kwa kusema kuwa hawajashirikishwa ipasavyo katika hilo. Wanapinga kukodishwa kwa wawekezaji wageni. Wangependelea zaidi wao ndio wakodishiwe blocks katika ranchi hizo kwani tayari wamo katika maeneo hayo na wana mifugo ambayo inategemea ranchi hizo .

Taratibu za kukodisha maeneo hayo

ziliwataka wananchi wanaishi katika vijiji hivyo kuomba kwa kuwasilisha tenda na mpango wa Biashara (Business Plan) Ikumbukwe kuwa wananchi hawa jambo hilo ni geni kwao wengi wao wameshindwa kuwasilisha kutokana na uwezo mdogo wa kuandaa plani kubwa za kibashara. Lakini pia ikumbukwe kuwa suala la tenda ni suala la ushindani na hasa wa kushindanisha uwezo wa kitaalamu na mitaji ya kuendesha ranchi hizo. Kitu ambacho Tume ilibidi itambue kuwa wanakijiji hawa wasingeweza kumudu ushindani huo mbele ya wageni. Hivyo kwa namna moja au nyngine Tume ilijua wazi kutokana na mazingira halisi kuwa wananchi hawa wasingeweza kushinda. Hii ina maana kuwa kwa makusudi Tume inaamua kuwanyang'anya wanavijiji ardhi yao ambayo ni uhai wao.

Kwa upande mwininge Tume imezidi kuchochea mgogoro wa ardhi katika eneo hilo ambalo tayari limekuwa na migogoro mikubwa. Ikumbukwe kuwa mauaji yaliyotokana na mapigano kati ya wakulima na wafugaji mwaka 2000 yalitokea baina ya kijiji hicho cha Twatwatwa na kijiji cha Ludewa Mbwayi. Kukodishwa kwa maeneo hayo kwa wageni kutaongeza ubaha mkubwa wa ardhi na kuongeza msukumo wa matumizi katika ardhi ndogo hivyo kuweza kusababisha migogoro ya ardhi baina ya wananchi.

Vile vile hatma ya wanakijiji hao au kijiji kwa ujumla haijulikani. Mwekezaji atakapotaka kuingia katika eneo husika atadai eneo wazi. 'Vacant possession'. Hivyo kijiji hicho itabidi kiondolewe. Je wananchi hao wataenda wapi?

Ukumbatiaji wa sera za mfumo wa soko huria, ambazo zinaweka ardhi yetu mikononi mwa wageni na kuwaacha Watanzania bila ardhi hazina tofauti na uuzwaji wa ardhi uliofanywa na Chifu Mangungo wa Msowero. Hali kama hii inapoendelea kutokea inatufanya tuamini kuwa watendaji wa serikali yetu wamekuwa sawa na Chifu Mangungo wa Msowero. Je ni hadi lini wananchi wa Tanzania wataendelea kuandamwa na mzimu wa Mangungo?

NGO's: CHACHU YA UKOMBOZI .....

Inatoka uk. 3

kina - Livingstone. Hizi NGOs kwa kweli ni ama "nothing is going on au Next Government Officers". Yana role, ndiyo, lakini yakiacha kutugawanya. Yanatugawa wanaume na wanawake.

Bi. Rehema katika kuchangia mada alihoji "Hivi nchi hii kuna mwongozo (nadharria) kweli. Mbona dini zinayo, ... Muislaam anaongozwa na Quoran na Mkristo na Biblia ... Ninaona ugumu wa kuwa na huo mwongozo, serikali yenye haina mwongozo, ipo ipo tu. Tuko zig zag, nchi iko wazi tu, serikali haina mwongozo, NGOs ndiyo kabisa. Pengine tatizo siyo kukosa mwongozo, ugonjwa wa serikali, ndiyo huo huo wa NGO. Tatizo letu tumekubali kuwa fukara kwa kuitwa fukara. Unjaa njaa ukiwa mbele tusipouondoa, tutazidi kuwa watwana tutakuwa kama mijibwa, inalishwa vizuri lakini bado haiko huru, ni mijibwa inayolinda wakubwa. Tukatae hiyo, sisi ndiyo wenyewe mali zetu, tupange sasa, sisi ndiyo wafalme. NGOs zikijitegemea hatuwezi kuyumbishwa, tunao maprofesa, tujiamini. Tumejiachia mno, tuko uchi. Mapinduzi hayatakuwa mapinduzi, bali kifo cha kwenda ahera.

Naye Bwana Deus alizungumzia hali na nafasi ya NGOs kwa kusema yafuatayo: "Hivi kuwepo kwa NGO ndiyo kufa Trade Unions .... Hizo zinazoitwa NGOs, zinaongoza tafakari, ... Ni muhimu zikajitafakari ili zijiendeze zaidi .... NGO zina nafasi kubwa ya kuongoza tafakari. .. lakini kama vitu vingine nazo pia zina matatizo ... hivyo ni jukumu la wananchi kuzisaidia hizi NGOs. Lakini pia tusi-generalize mno kuhusu matatizo ya hizi NGOs .... ziko zinazojaribu. Ni muhimu pia hizi NGOs zikajitahidi kutenda kazi kwa usafi, zisiwe chafu ... ziwe mfano wa utendaji bora. Ni vyema zikawa chachu ya mapinduzi, na zisiwe kazi yake kuzungumza habari ya 'human rights' wakati zenyewe ndizo zinafanya human rights violations.

Mchangiaji mwingine Bi. Agripina alikuwa na haya ya kuchangia: "Tunazungumzia nini, Taasisi au watu? Tunatafuta roho si tunazo, au zimepotea? Mimi nadhani tunachotafuta ni roho mwema? NGO hata uiite nini inabaki kuwa ni kitu kile kile. ... Wakati mwingine hujiuliza, hivi

nisipofanya kazi kwenye NGO naweza kuwa mwanaharakati? Mawazo haya yamenijia baada ya kuacha kazi kwenye NGOs. ... Kwa mawazo yangu NGOs, si suala la kutafuta ESCUDO, kweli naihitaji .... imeelezwa hapa kuwa NGOs zinafanya kazi haraká bila kujipa mwongozo mwanana wa kinadharia, sidhani kama hili ni sahihi, NGOs hazifanyi kazi haraka wala kwa papara. Mimi nadhani kuna tofauti ya haraka na papara. ... Halafu kuna hili suala la ushika dau, hivi kwenye NGOs nani mshika dau? Ninapokuwa mimi NGO; ninakuwa nani pale?"

Mchangiaji Mwingine Bwana Ali alikuwa

Kuna tofauti ya usomi na kwenda shule. Wapo wale walioenda shule hawa wana elimu tu .... Wasomi ni wale wanaouanganisha mawazo ya wananchi. Itategemea sasa NGOs inaongozwa na wasomi wa namna gani wale walioenda shule na wana elimu, au wale wanaoamini katika kuyaunganisha mawazo ya jamii na kuyasukuma mbele.

na yafuatayo: "Haya mambo ya NGOs sijui ni mambo ya wakati. Yako kama fashion (mtindo), na mtindo huu unakuja na msamiati wake. Matokeo yake tunachokipata, sicho tunachotikata. Siku hizi ati wafadhilli wanaitwa development partners. Kuna suala la kujitegemea kwa NGOs. Hakuna NGO yoyote iliwayeza kuendesha mambo bila mfadhilli. ... na kwenye hilo wafadhilli wanakutaka uombe kwo fedha, na ukitaka kujitutumua wanakujengea mbinu za kukurejesha kwapani, wao hutaka fedha zitumike, ili wapate fedha. Sasa hii haitotufikisha mbali, matokeo yake zitakufa. Tatizo jingine, NGOs haziko pro-active. Hatujitolei sana, hatupingi sana, Seattle kule watu wanaandamana, sisi tupo tu. Miezi mitatu serikali hailipishi mishahara (Zanzibar) vyama vya wafanyakazi, ... tupo tu tunazungumza na serikali. Ukiacha hilo sisi kwa sisi tunapigana vita. Kwa Zanzibar huwezi kuishi bila "infiltration", NGO gani hapa Z'bar utaishi bila kuwa na mtu wa serikali? Halafu kuna suala hili la msimamo na mshikamano wa pamoja baina ya wafanyakazi. Hivi kweli wafanyakazi wa bara na visiwani hawana masuala ya kushirikiana na kusaidiana?"

Mchangiaji mwingine atinena (Emmanuel): "Tumeongea sana juu ya sisi ni nani na tunajaribu kujisema sisi ni kina nani. Lakini hebu tujiulize walio nje ya hizi NGOs wanatuona sisi kama kina nani hasa? Wananchi ni makini sana, lakini wa-NGO Mh! Wananchi wanayo maneno wanayotumia kututambua sisi Wa-NGOs. Wapo tunaoitwa Wa-kimwi, Wa-Beijing, Wa-flip chart, Wa-Escudo n.k. Hivyo ndivyo watu wanavyotuona. Hii ni kwa sababu hatu- "save purpose" ya jamii. Juu ya nadharria suala siyo nadharria tu bali nadharria sahihi. Ni itikadi ipi inatuongoza, Ni nani tunayejitambulisha naye?

Mchangiaji Mwingine Ndugu Georgeos alikuwa na haya ya kusema: Wasomi ... sisi tusio wasomi, hao wasomi tuwaangalie sana. Wako kama samaki. Cha kuzingatia ni kuwa kila jamii ina msomi wake.

Wapo wale wasomi wanaochukua mambo ya jamii na kuyapelekea mbele, historia yetu inao watu wa hivyo, Kina Kinjekitile, ni mfano mzuri wa wasomi wa jamii, kwa wakati wao kwa vile waliweza kuunganisha watu wote. Kuna tofauti ya usomi na kwenda shule. Wapo wale walioenda shule hawa wana elimu tu .... Wasomi ni wale wanaouanganisha mawazo ya wananchi. Itategemea sasa NGOs inaongozwa na wasomi wa namna gani wale walioenda shule na wana elimu, au wale wanaoamini katika kuyaunganisha mawazo ya jamii na kuyasukuma mbele. Wananchi wanawenza kutofautisha ni ipi NGO nzuri au isiyofaa.

Bwana Gwargwa naye alikuwa na machache ya kuchangia juu ya mada aliposema "Hata serikali inajua zipo ambazo ni za mifukoni (NGOs). Lakini zipo zinazofanya kazi na serikali inaziogopa."

Mchangiaji wa mwisho alikuwa Bwana Abdul "Neno fadhila huko nyuma lilionekana ni la kufedhehesha, sasa tunalichangamka tena bila aibu au soni. Kuna neno lenye kuonesha ubaya wa ufadhilli, ni neno chafu kidogo ..... ashakumu si matusi ..... nalo linasema hivi "almuhitaji hanith". Ukipenda kufadhilliwa basi huna heshima. Kuna nyakati unapoonesha uwezo wa kufanya mambo bila ufadhilli unalazimishwa ufadhilliwe .... Mambo haya ya kupenda kufadhilliwa yanatufanya tudhani kuwa hatuwezi kufanya chochote bila mfadhilli.

Uwekezaji katika sekta ya madini na haki za ardhi kwa wachimbaji wadogo na wakazi wa jirani na machimbo

Na Amani Mustapha, Mererani

Utangulizi

MADA itagusa mabadiliko ya kihistoria, kisera na kisheria katika sekta ya madini tangu enzi ya mkoloni hadi wakati wa sasa. Nitajitahidi kuonyesha jinsi uchimbaji mkubwa ulivoingia na athari yake kijamii, kiuchumi na dhana nzima ya utawala bora na haki za binadamu bila kusauh jinsi haki za wenyeji wa maeneo husika zilivolindwa au kuathiriwa na uwekezaji katika sekta hii nyeti. Mada hii itatumia mifano hai kutoka katika eneo la Mererani ambalo ni maarufu kwa uchimbaji wa mojawapo ya vito vya thamani kabisa na cha kipekee duniani maarufu kama *Tanzanite*.

Historia ya Sekta ya Madini

Uchimbaji madini ulanza rasmi kulingana na rekodi zilizoko tangu mwaka wa 1890, chini ya utawala wa Mkoloni wa Kijerumani. Mfalme wa Ujerumani kuptitia Gavana wake wa Afrika Mashariki ndiye aliyejewa mmiliki wa Ardhi yote ikiwemo madini.

Waingereza nao baada ya kumshinda Wajerumani katika Vita vikuu vya Dunia, wakarithi mali yote yaani Ardhi na Madini na kuyaweka chini ya Mfalme wa

Uingereza kwa kutumia Sheria ya madini ya mwaka 1929. Tuliendelea kutumia sheria hizi hata baada ya uhuru, tukabadihili pale inapomtaja *'Malkia au gavana'* na kuweka *'Rais au Serikali'*. Msukumo na falsafa nyuma ya sheria hii ikabakia ile ile ya kikoloni bila kubadilika chochote.

Mwaka 1979 ilitungwa sheria ya kwanza ya Madini, katika Tanzania huru. Kimsingi pamoja na mambo mengine Sheria ya Madini ya 1979 (sheria na 17 ya 1979) ilimpa *Waziri husika mamlaka* ya kutenga maeneo maalumu kwa ajili ya wachimbaji wadogo kwa kutumia kifungu 69 ya sheria hiyo. Sheria hiyo pia ilikataza kabisa kutolewa kwa leseni kubwa kwenye maeneo hayo maalum. (*Vifungu 21(1), 29(1)(c)* na *39(1)(b)*).

Mwaka 1980 tarehe 7 Januari aliyekuwa *Waziri wa Madini* wa wakati huo marehemu Al Noor Kassum alitangaza maeneo maalum (designated Areas G.N No. 6/1980 kwa ajili ya wachimbaji wadogo hii ikiwemo Mererani kwa mamlaka aliyopewa na sheria hii ya mwaka 1979 (chini ya kifungu cha 69) kama *Waziri* anayesimamia Madini. Tangazo hilo lilirudiwa mwaka 1983, 1984, 1988 na 1996 na mawaziri

mbalimbali kuthibitisha maamuzi hayo.

Baada ya Uchimbaji mdogo kutambuliwa kisheria uchimbaji huo ulishamiri kote Tanzania hasa katika miaka ya 80 hadi mwanzo wa miaka ya 90. Uchimbaji mdogo ulisaidia sana kuchangia utoaji wa ajira na upunguzaji wa umasikini vijijini

Sheria ya madini ya 1998

Sheria hii ilitungwa mwaka wa 1998, hivyo kuifuta iliyokuwepo awali. Hii ilikuwa mwanzo wa kuhalalisha uwepo wa makampuni makubwa kwa kuruhusu leseni mpya *Special Mining Licence*. Hapa ndio mwanzo *kisheria* wa uvamizi wa maeneo yaliyotengwa awali kwa wachimbaji wadogo na mwanzo wa ukiukwaji mkubwa wa haki za binadamu, ikiwemo mauaji na kuondolewa kwa nguvu kwa wenyeji na watumiaji wa Ardhi asilia.

Sheria hii inatoa haki kwa wageni kumiliki mali kwa asilimia mia moja, ikiwa ni pamoja na haki ya kuuza haki miliki, na haki ya kuchimba kwa wanayemtaka. Sheria mbalimbali zilifanyiwa marekebisho ili kulinda haya zikiwemo, Sheria ya Uwekezaji 1997 na Sheria ya kodi ya Mauzo 1976 ambazo zinawapa misamaha ya kodi wachimbaji wakubwa endapo wanafanya kazi hiyo kwa mwavuli wa uwekezaji wakati mtanzania wa kawaida anasakamwa na mzigo wa kodi.

Uchimbaji wa Tanzanite Mererani

Machimbo ya Tanzanite Mererani yako katika viji ya Mererani na Naisinyai, Kata ya Mererani, Tarafa ya Moipo, Wilaya ya Simanjiro Mkoa mpya wa Manyara. Machimbo ya Mererani yamepata umaarufu wake kutoptaka na uzalishaji wa madini ya Tanzanite (zoisite) ambayo ni ya kipekee duniani. Historia inaeleza kuwa Tanzanite imechimbwa rasmi Mirerani kuanzia mwaka wa 1965 na wachimbaji wadogo wenyeji.

Hili hii iliendelea hadi mwaka wa 1970 ambapo eneo hilo lilitaifishwa baada ya

kuwaondoa *Wazungu* waliokuwa wakichimba kwa mgongo wa baadhi ya wenyeji wazawa. Shirika la umma kwa jina la STAMICO liliendesa utafiti kwa muda, kabla ya kuiachia maeneo hayo kampuni yao tanzu Tanzania Gemstone Industries (T.G.I.) hadi mwaka 1980. Kuondoka kwa T.G.I kuliambatana na kurudi kwa wachimbaji wadogo katika eneo hilo. Pamoja ya hayo, matukio mengi yakiwemo maamuzi ya Kisera na sheria yalijitokeza kiasi cha kubadili hali iliyokuwa hapo awali.

Hili na hadhi ya wachimbaji wadogo wa Mererani

Mererani ni mojawapo wa maeneo yaliyotengwa kwa ajili ya wachimbaji wadogo kuitia kwenye matangazo ya magazeti ya serikali kama yaliyotolewa na mawaziri mbalimbali walijotajwa hapo mwanzo. Kisheria kati ya 1980 - 1998 wakati sheria mpya ya Madini ilipotangazwa rasmi, eneo la machimbo ya Mererani lilikuwa limetengwa kwa minajili ya wachimbaji wadogo wadogo tu na si vinginevyo. Kwa ajili hiyo, leseni nyingine iliyotolewa kwa mtu yeote tofauti na wachimbaji wadogo ilitolewa kinyume cha sheria.

Kiini au kitovu cha mgogoro wa Mererani kati ya wachimbaji wadogo na kamapuni ya AFGBM inayomiliki MML ni kosa la Waheshimiwa Wabunge, bali pia zimetumiwa kupotosha ukweli wa mambo kuhusu hadhi, haki na mustakabali mzima wa wachimbaji wadogo wa Mirerani. Ikumbukwe pia kuwa tafiti hizo mbili zilipendekeza kuwa kampuni ya AFGBM itolewe katika eneo la Mererani kwa vile ni kwaajili ya wachimbaji wadogo lakini jambo hilo hata kusemwa tu halisemi. Badala yake mapendekezo ambayo hayana msingi wowote kisheria na kihaki yanafuatiliwa sana na mamlaka zenyne dhamana ya madini. Kwa mfano;

Kauli hii imethibitishwa na mapendekezo yaliyoko katika ripoti ya tume ya uchunguzi ya Jenerali Mstaafu Robert Mboma kuhusu tatizo la Mererani mwaka 2002 pamoja na Kamati ya ushauri wa Madini chini ya Meja Jenerali Mang'enza (Mining Advisory Committee) maarufu kama kamati ya Mang'enza 2001.

Pendekezo namba moja la tume ya Jenerali Mboma linasema;
"Tume ina maoni kwamba kwa sababu Tanzania imebahatika kuwa

Godfrey Mshindi Ngao (kushoto) na Bi. Rose Yusto Swai (kulia) wanaharakati wa haki za wachimbaji wadogowadogo - Mererani

nchi pekee duniani inayozalisha madini ya Tanzanite ingekuwa vyema na busara sana kuwaachia wachimbaji wadogo wadogo wa Tanzania kuchimba madini hayo, ambayo hayana ushindani sana kwenye soko la Kimataifa, ili wengi wao waweze kuwezeshwa kiuchumi".

Ni vyema kuweka wazi kuwa sió kuwa tu ripoti hizi mbili za Mboma na Mang'enza zimefichwa kwa Wananchi na Waheshimiwa Wabunge, bali pia zimetumiwa kupotosha ukweli wa mambo kuhusu hadhi, haki na mustakabali mzima wa wachimbaji wadogo wa Mirerani. Ikumbukwe pia kuwa tafiti hizo mbili zilipendekeza kuwa kampuni ya AFGBM itolewe katika eneo la Mererani kwa vile ni kwaajili ya wachimbaji wadogo lakini jambo hilo hata kusemwa tu halisemi. Badala yake mapendekezo ambayo hayana msingi wowote kisheria na kihaki yanafuatiliwa sana na mamlaka zenyne dhamana ya madini. Kwa mfano;

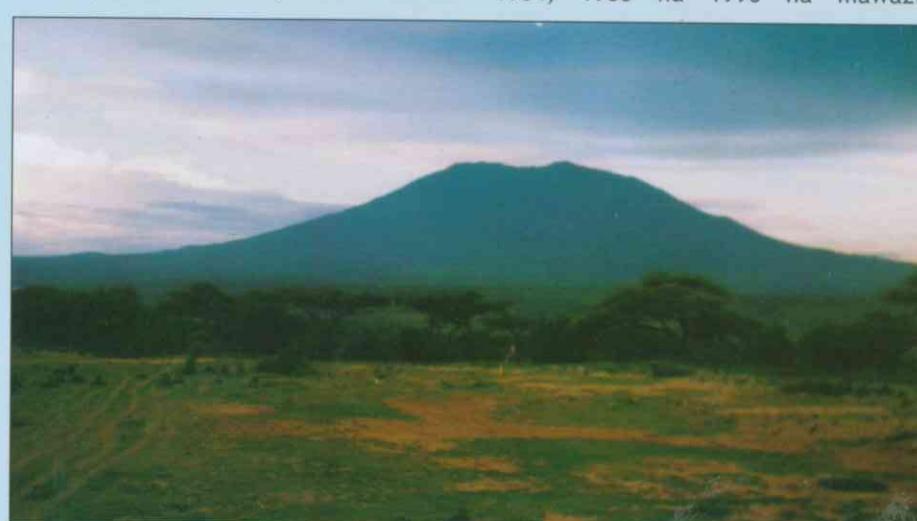
Serikali kuitia Wizara ya Nishati na Madini imetenga Mererani kuwa eneo maalum lililotibitiwa na baadaye kuandaa sheria ndogo kwa utekelezaji wake. Maudhui na msukumo wa sheria

hizi ni; kuwanyima wananchi wa eneo la Mererani vitambulisho vinavyotakiwa na sheria hizi. Kwa maana ya sheria hiyo; Wananchi wote wasiokuwa na vitambulisho ni wazururaji. Sheria hiyo inatumika kama kisingizio cha kuwaondoa wananchi kwa nguvu za dola.

Kwa kutumia mfano hai kuwa eneo la Mererani kwa ujumla wake linakadirwa kuwa na wakazi wasiopungua 120,000 na kufikia mwezi wa Oktoba 2003, ni watu 10,000 tu walijokuwa wamepewa vitambulisho kwa mujibu wa Waziri Yona ambaye ndiye mwense dhamana ya Wizara hiyo. Waliobakia wote ni wazururaji wanaotakiwa kuondolewa kwa nguvu za dola. Kisheria! Mkuu wa Wilaya Simanjiro Filemon Shelutete amesimamia hapo kutekeleza azima hiyo ya serikali dhidi ya watu wake yenewe.

Wananchi watakaofanywa wazururaji kwa sheria hii wataondolewa kwa kutumia marungu na mabomu ya machozi, mbwa na kikosi maalum cha kutuliza ghasia F.F.U walijotajwa kufikia mia mbili (200). Operesheni hii itakayodumu miezi mitatu itahusisha pia uzio (fence) itakayozunguka eneo lenye umbali wa takriban Maili 8

Endelea Uk.8

Vilima kama hivi ni maarufu kwa utoaji wa madini kama ya Tanzanite - Mererani

HABARI ZA KITAIFA

Uwekezaji katika sekta ya madini

Inatoka uk. 7

mraba, Fence hii inasadikiwa kutolewa Afrika Kusini kwa msaada wa AFGEM.

Watakaoondolewa eneo hilo kinyume na Katiba na Sheria za Jamhuri ya Tanzania watapelekwa kufanya kazi ngumu Mang'ola karibu na (Karatu) kulima vitunguu bila malipo. (Hard labour) Ni yale ya Mkoloni na wapigania uhuru wa Watanzania. Kuondolewa kimabavu toka eneo lao kwa kutumia visingizio vingi ikiwemo ukorofi. Matokeo ya taratibu hizi za Serikari kufanikisha azma yao, ni kufumbia macho matukio ya ukiukwaji wa haki za binadamu yanayotokea kila siku Mererani.

Haki ya Kumiliki na Kutumia Ardhi ya Viji

Mchimbaji mkubwa wa madini amemegewa eneo kubwa zaidi kuliko wachimbaji wadogo wadogo.

Wakati wachimbaji wadogo wanapewa eneo la meta 50 kwa 50 kwa kila leseni, mchimbaji mkubwa amepewa nafasi ya kuhodhi jumla ya kilometra 1.8 za mraba na eneo jingine la ukubwa kama huo ndani ya kijiji cha Naisinyai ili kujenga kiwanda. Maeneo haya yote wamepewa bila ya taarifa au idhini ya viji husika kama inavyotakiwa kisheria. Sheria ya Madini 1979 kifungu 48 na Sheria ya Madini 1998 kifungu 95(1) (b) vinasema mwenye haki ya uchimbaji lazima apate idhini ya maandishi kutoka mamlaka husika, ambayo ni viji.

Hii imesababisha Mamlaka husika kushindwa kusimamia au kupanga matumizi ya ardhi yake, kama inavyopaswa kufanya chini ya nguvu walijonayo kisheria - Sheria ya Ardhi ya viji 1999. Huu umechangia umaskini wa wananchi wa Mererani.

Matukio ya Ukiukwaji wa haki za binadamu kwa wachimbaji wadogo wa Mererani

Yapo mambo mengi ya ukiukwaji wa haki za binadamu ambayo ukisimuliwa huwezi kuamini kama yanafanyika katika Tanzania huru. Lakini yote hayo yanafanyika kwa wachimbaji wadogo wa

Mererani na wala si mageni masikioni mwa wenye mamlaka ingawa si rahisi kukiri kuwa huwa wanayasikia. Hapa nitagusia baadhi tu ya matukio;

Tarehe 30 Aprili 2003 - Mlinzi mzungu wa AFGEM altingia mgodi wa Thomas Mollel maarufu kama Askofu ulioko block B (Opec) na kumpiga risasi usoni, na kumjeruhi vibaya Emmanuel Martin wa Sakila Arumeru (umri 22). Mlinzi huyo alipofikishwa Mahakamani alinyimwa dhamana lakini hakurudishwa rumande, badala yake akaachiwa kwenda kulala nyumbani kwake. Hadi Agosti 2004 kesi haijasikilizwa Mahakamani bali inaendelea kusahaulika na pengine itapotea hivi hivi.

Tarehe 10 Septemba 2003 - Mgodini kwa Mama Teresia Mapalila, alipigwa risasi mchimbaji mdogo (Daudi) kwenye sehemu ya nyonga ambaye baada ya hapo alilazimika kulazwa katika Hospitali ya Taifa ya Muhimbili kwa takribani mwaka mzima akijisaidia haja zote kwa shida bila msaada wowote.

Mnamo Mwezi Novemba 2003 tarehe 6, wakiwa ndani ya Mgodi wa Luka Roika (Block B) Joseph Paul maarufu kama Mwanya na wenzake 4 walishambuliwa na risasi za ndege. Walipofika polisi kuripoti, waliwekwa chini ya ulinzi kwa madai wao ni wavamizi. Ni baada ya Malalamiko ya Wakili wao, ndipo walipelekwa hospitali ya Mt. Meru huku wakiwa na risasi mwilini. Polisi walikataa kuwachukulia Wazungu hao hatua yoyote ya kisheria kwa madai kuwa wazawa hao walikuwa wavamizi kwa hivyo ndio wanaoshtakiwa na AFGEM kwanza na sio wao kushitaki.

Mwezi Novemba 2003 tarehe 14, Nillis Stephano, mwenye umri wa miaka 25 alipigwa risasi na kuuawa na mlinzi wa Kizungu anayetitia Collins Martin 39. Matokeo yake mzungu alishikwa na kufunguliwa kesi ya kuua bila kukusudia na kuachiliwa kwa dhamana. Ni pale tu kelele za wananchi zilipozidi ndipo alipobadilishiwa mashtaka kuwa mauaji. Kesi ilichukua muda kuanza kusikilizwa

na haieleweki ni lini ilikamilika au ilishatupwa kapuni.

Mnamo mwezi Machi 2004, Saidi Mohammedi mwenye umri wa miaka 20 aliuawa akiwa anajisaidia kichakani mpakani mwa eneo la AFGEM. Hakuna hatua yoyote iliyochukuliwa baada ya hapo bali mtuhumiwa aliachiwa huru. Licha ya familia yake kuhangaika sana hata cheti cha kifo wamenyimwa.

Yapo pia matukio ya kusikitisha yanayohusisha matumizi mabaya ya mbwa ambao wamekuwa wakitumiwa kuwang'ata na kuwaburuza wananchi na wachimbaji wadogo kama Juma Amiri Joho na Raymond Marcel Indah ambao waliwahi kuumizwa vibaya na mbwa bila watuhumiwa kuchukuliwa hatua zozote.

Hayo ni baadhi tu ya matukio ya unyanyasaji na ukiukwaji mkubwa wa haki za wakazi na wachimbaji wadogo wa madini ya Tanzanite ambayo bila shaka yanafahamika vizuri na mamlaka husika ila kwa sababu yanafanyika kwa makusudi ya kutowatendea haki wanyonge, basi yanaonekana hayana maana mbele ya walokabidhiwa dhamana na wananchi hao hao wanaoteseka. Matukio mengi yameandikwa hata katika ripoti hizo mbili ambazo bila shaka walio unda tume wanazifahamu vizuri. Katika hali kama hiyo nini tegemeo la wanachi wa Mererani ambao wameamua kutokuwa wezi, majambazi, wazururaji au wahalifu lakini kwa kuamua kwao kuwa raia wema wanaotaftuta kujitegemea, wananyanyasika namna hiyo katika nchi yao wenyewe? Bila shaka inahitajika nguvu ya pamoja ya wana jamii wote katika kuhakiksha kuwa haki, maslahi na mustakabali wa wazalishaji wadogo vinalindwa na kuheshimiwa kwa kiwango kile kile yanacholindwa na kuheshiwa maslahi ya wachimbaji wakubwa. Vikundi vya utetezi wa haki za binadamu na za ardhi, vyombo yva habari na umma kwa ujumla wote ni wadau katika kufanikisha hilo kwani Mererani ni mwangwi tu wa sauti mbalimbali zenyenye shughuli kama hiyo.

MAONI/ USHAIRI

MAONI

Mhariri - Ardhi ni Uhai,

KWANZA napenda kutoa shukrani zangu za dhati kwa Taasisi ya HAKIARDHI kwa kujitahidi kuwaelimisha watu (wananchi) katika kutetea haki zao katika njia mbalimbali ikiwemo ile ya harakati. Mfumo wa kutoa Gazeti la HAKIARDHI kila mwaka mara tatu ni vizuri sana ili kutoa picha ya migogoro iliyotokea na inayotokea katika maeneo tofauti ya vijiji vya

Tanzania kwa wakulima na wafugaji wadogo wadogo. Kwa kuwa hivi sasa vijiji vingi vinavamiwa na miradi mbali mbali na kuporwa ardhi za wakulima na wafugaji, hivyo Taasisi ishughulikie migogoro hiyo katika njia ya kisheria ili kuzuia dhuluma zinazotendeka za kuporwa watu ardhi.

Ahsante

**Abdallah Matata
Buyuni II**

Ushairi

1. Kutoelewa tatizo, kuna shida nakuambia Utaona Ni mchezo, ingawa unaumia Usijefanya mchezo tatizo likikuja Tusikubali mchezo Oh! Wakulima wadogo.
2. Nyi wakulima wadogo, msibebeshwe tatizo. Uporaji ni mchezo, chimbuko la matatizo Ardhi yawa tatizo, utandawazi kigezo Enyi wachimbaji wadogo, madini ni haki yenu.
3. Sheria zawekwa kando, kweupe bila kificho Njaa zawaapeleka hovyo, hata kwa kile kidogo Muumba awekwa kando, watu wapate kidogo, Wasitufanyie mchezo, ardhi ni haki yetu.
4. Serengeti napo Moro, Meatu na Kilombero, Darisalamu muhoro, napo uporaji kero, Pwani zetu kwenye fuko, hawakuchacha kiporo Tusikubali kuporwa ardhi ni haki yetu
5. Mbarali na Simanjiro, Hanang na Ngorongoro, Wakulima na machimbo, wafugaji nao pao, Sasa tunao Ulingo, yuguvugu la wadogo Tusikubali kuporwa ardhi tuipiganie.

Na Paul Jed
Buyuni, Ilala

Baadhi ya wananchi wa Ngaiti, Wilayani Kilosa waliohudhuria mafunzo ya sheria za ardhi hivi karibuni

Hadithi

USILOLIJUA LITAKUSUMBUA!

Na Miriam Remmy Magali

MVUA kubwa ilianza kunyesha wakati Bw. Kimiti alipokuwa akiingia kijiji cha Mitimbingi, akiwa na miadi na Mwenyekiti wa Kijiji hicho Mzee Kazibure.

Baada ya kuingia kijijini tu, watu wote walijua kuwa mgeni ameingia, kwani ilikuwa mara chache sana kuonekana gari katika kijiji cha Mitimbingi, labda la Padri anayekuja kwenye misa kila Jumapili.

"*Ama kweli penye nia pana njia, kwa hali ya hewa kama hii nadhani mambo yangu yatakwenda vizuri kwa kila hali*" Kimiti alijisemea kimoyomoyo huku akivuta hatua za polepole, kuelekea kwa Mwenyekiti kama vile hataki kutembea.

"*Karibu sana bwana mkubwa....*" Mzee Kazibure alimkaribisha mgeni wake huku akiinuka katika kitie chake cha uvivu, na kuongeza; "... nilikuwa na wasiwasi na hali hii ya hewa, nikidhani kwamba huwezi kufika. Karibu kigoda Mheshimiwa".

"*Ahsante,*" Kimiti akaitikia huku akitoa tabasamu la matumaini mema, na kukumbatiana na Mwenyekiti.

Baada ya utani wa hapa na pale, na kufuatia maongezi marefu baina ya mabwana hawa wawili, hatimaye wakakubaliana kuwalipa fidia wanakijiji, ili wamwachie Bwana Kimiti eneo ambalo anataka kuchukua kwa ajili ya kuendeleza kilimo.

Mbiu ya mgambo ililia kuwaashiria wanakijiji kuwa, kuna jambo muhimu na la dharura, ambalo kiongozi wao alitaka kuwataarifu.

Ukizingatia kuwa ilikuwa siku ya Jumamosi jioni, haikuchukua muda mrefu kwa wanakijiji kukusanyika chini ya mkuyu kando na nyumba kubwa ya msonge ya nyasi ya mwenyekiti wao, wakiwa na shauku kubwa ya kujuwa walichoitiwa.

"*Ndugu watukufu wakazi wenzangu wa Mitimbingi....*" Alianza kuongea Mzee Kazibure mbele ya wanakijiji huku akikohoa kidogo kuweka sawa koo lake na kinywa chake, ambacho aghalabu huzoea kubugia ugoro mara kwa mara. ..." nimewaita hapa leo kwa dharura, kuna mgeni anayetaka kutuletea Maendeleo katika kijiji chetu".

Huku akimtazama mgeni wake aliyetulia tuli akikuna kitambi chake kikubwa kilichofunkwa na suti ya rangi ya kahawia, viatu vyeusi na tai nyekundu na kofia nyeusi ya pama, Mwenyekiti akaendelea; "...anataka kununua mashamba yetu kwa bei nzuri na kuyaendeleza ili yatoe mazao mengi zaidi, na kufuga mifugo mbalimbali ili baadaye hata sisi wanakijiji tupate ajira na kutuungezea kipato."

Akasema na kukohoa tena, safari hii kikohoz i kikubwa, na kuendelea kwa kujiamini; "kama wote mnavyojua, mbali na mashamba yetu ambayo yanatupa chakula, hatuna sehemu tunayoweza kupata ajira, na hivyo kupata senti kidogo za kununua chumvi, sukari, mafuta ya taa na mavazi".

Wakati wote huo, wanakijiji walikuwa kimya lakini sura zao zinaongea lugha ya aina fulani ambayo Mwenyekiti huyo hakuweza kuing'amu.

Mzee Kazibure aliwaambia wanakijiji wahame katika mashamba yao, na kwenda kuandaa mashamba mapya nje kidogo ya kijiji na kumpisha Bw. Kimiti ayaendeleze mashamba pamoja na kuweka mifugo.

Bila hata kutoa nafasi kwa wanakijiji kuzungumza lolote, ambao bado walibaki kimya, huku kukiwa na sauti za hapa na pale za chini kwa chini, Mzee Kazibure akampa nafasi Mgeni wake kuzungumza.

"Ninaahidi kuyaendeleza mashamba yenu, ambayo yataleta ajira kwa wanakijiji karibu wote, ili muweze kuyaendesha maisha yenu vizuri, kwani mtapata pesa ambazo zitawasaidia

kusomesha watoto wenu, na kupata mahitaji yenu mbalimbali," akasema Kimiti huku akijipepea na kofia yake aliyoivua wakati huo; "...pia nitawalipa pesa nzuri sana, ambayo itawasaidia katika kuandaa mashamba yenu mapya, mtakayopewa na kiongozi wenu" akasisitiza Kimiti.

Kufuatia mazungumzo hayo kukatokea mzozo wa hapa na pale ambapo baadhi ya wazee, hasa Mzee Akilimali na familia yake walikataa katakata wazo hilo, kiasi cha kususia mukutano na kuondoka.

"*Ninyi hamjui chochote zaidi ya kutaka kuhujumu maisha yenu na ya vizazi vyetu. Fungueni macho, tazameni mbele, itafika wakati ninyi kama si watoto, na wajukuu zenu watashuhudia ugomvi wa kugombania robo ekari ya ardhi. Msiuze ardhi ni biashara ya hatari na...*" Mzee Akilimali alizungumza kwa haraka kama cherehani, huku mapovu yakimtoka na kukatizwa na mzozo wa wanakijiji, wengi wakimzomea na wachache hasa wa familia yake wakimuunga mkono.

Hata hivyo wengi wao wakavutiwa sana na maongezi ya Kiongozi wao na Bw. Kimiti, ambaye alitambulishwa hapo kabla kama mwekezaji, na hivyo basi, kila mmoja wao kuamua kutoa shamba lake kwa moyo mkunjufu, ilimradi tu wapate pesa.

Baada ya siku kadhaa Bw. Kimiti alirudi Kijijini Mitimbingi na wataalamu wa ardhi na kilimo, lakini hakuwalipa pesa wanakijiji wote waliokubali kuyaauza mashamba yao, isipokuwa wachache 'wenye midomo mirefu', Wengine walianza kuzungushwa hadi wakakata tamaa, wasijue washitaki kwa nani.

Hatiye Bw. Kimiti akamiliki ekari lukuki za ardhi yenye rutuba. Jitihada zake kuendeleza mashamba hayo zilizaa matunda, kwani baada ya miezi mitatu, mazao yote yalistawi vizuri. Na muda si mrefu yakaanza kuvunwa.

Kwa kuwa

Endelea uk. 11

Inatoka uk 10

USILOLIJUA LITAKUSUMBUA!

mashamba ya Bw. Kimiti yalishaanza kutoa mavuno mengi, ikambidi aanze kuajiri baadhi ya wanakijiji, ili wasaidie uvunaji na kuendeleza kulima mashamba ambayo tayari mazao yake yalikwishavunwa.

Mwaka mzima ulipita tokea wanavijiji wa Mitimingi kulima katika mashamba mapya, lakini mazao waliyoyapata hayakufikia hata robo ya mazao ambayo walikuwa wakipata katika mashamba waliyomwaachia Bw. Kimiti.

Ni wakati huo maneno ya chini kwa chini ya kulalamikia hali ngumu ya maisha ikaanza.

Baadhi ya wanakijiji walianza kumlaumu Mwenyekiti wao wa Kijiji Bw. Kazibure kwa kuwarubuni, na hatimaye kummilikisha tajiri Bw. Kimiti mashamba yao. Na wengine wakamkumbuka Mzee Akilimali, ambaye kwa wakati huo licha ya uchache wa ardhi aliyouwanayo, alipata mazao ya kutosha kiasi cha kuweza hata kupeleka wanawe wawili, Tumaini na dada yake Mwanamwema katika sekondari ya kulipia mjini kwa vile shamba lake lilikuwa na rutuba.

"*Ama kweli mwenye nacho ataongezewa na asiyenacho hata kidogo alichonacho atanyang'anywa*" baadhi ya wanakijiji walinung'unika.

Kutokana na kukosa chakula cha kutosheleza mahitaji yao, iliwabidi wanakijiji cha Mitimingi kwenda kuomba wenyewe kufanya kazi katika mashamba ya Bw. Kimiti, ili wapate pesa za kununua chakula, japo kwa ujira mdogo.

Waliobishania kiwango hicho cha ujira walipewa majibu ya mkato; "*Hakuitwa mtu hapa, shida zenu ndizo zilizowaleta, ukishindwa kazi, au huridhiki na ujira huu, ondoka*".

Hali likuwa mbaya zaidi baada ya "mwekezaji" huyo kuongezewa eneo toka ekari elfu tatu alizokuwa nazo hadi elfu tano, kwa ajili ya kuanzisha ranchi ya Ng'ombe wa maziwa na Nyama, Hivyo ardhi ya akiba ya kijiji nayo ikachukuliwa.

Kazibure ye ye alishawekwa kiganjani na Kimiti. Mambo yake yalikuwa mazuri. Akawa na kiburi, kiasi hata cha kugomea kabisa kuitisha mikutano ya kijiji, zaidi ya kukutana na wajumbe wake wachache katika kilabu cha Mtu Chake, kuitisha maamuzi muhimu ya kijiji!

Kulikuwa na minong'ono pia kuwa, Bwana Kimiti alikuwa ni kama wakala tu wa 'Waziri wa starehe na mambo yasiyo ya lazima' Mheshimiwa Kula Kunoga. Waziri huyu alisifika vibaya kwa kujilimbikizia ardhi na mali kinyume cha Sheria. Na mara zote alikuwa akgombana na kingozi wa Chama Kikuu cha Ushirika cha Taifa la Tule Pamoja, bwana Mla Moto.

Naam, miaka machache baadaye, hatimaye wanakijiji wengi wa Mitimingi wakawa watumwa katika ardhi yao wenyewe, kwani mashamba waliyopewa na mwenyekiti wao hayakustawisha vyema mazao kutokana na kukosa rutuba, walilipwa ujira mdogo katika shamba la mwekezaji Kimiti.

Miaka mitano ilipita wakati hali ya wakazi wa kijiji hapo ikiwa haimithiliki kwa uduni wake; Ni wakati huu Tumaini, mwana mkubwa wa Mzee Akilimali alipomaliza masomo yake ya kilimo cha umwagiliaji huko Mtakuja. Aliamua kurejea nyumba kusaidia wazazi wake katika shughuli za kilimo. Tumaini alisoma pamoja na Fikiri, Mtoto wa Kazi, rafiki mkubwa wa babaye Akilimali. Tofauti tu ye ye alisomea matumizi Bora na endelevu ya Ardhi.

Yeye alikuwa akiishi na shangazi yake wa Mtakuja na ndiye alimsomesha kwani umasikini wa babaye usingemwezesha kufika popote.

Fikiri, hakuridhishwa na hali ya umasikini uliopea mipaka kijiji kwao, akakumbuka kuwa alishawahii kuhudhuria semina mbalimbali za Sheria na haki miliki ya ardhi akiwa masomoni.

"Ardhi anayomiliki Kimiti ni batili, kwani haikuidhinishwa kisheria na mkutano mkuu wa kijiji ukiwa na wajumbe

halali" alisema fikiri kila alipokutana na wazee wenye ushawishi pale kijijini.

Akawashauri kuwa wamoja na kufuatia taratibu za kisheria, kurejeshewa ardhi yao iliyochukuliwa kiujanaujanja.

Hapo akawa amewafumbua macho wanakijiji wa Mitimingi, na hivyo kuanza kufuatia Sheria, ili warejeshehe ardhi na mashamba yao, ambayo yalichukuliwa na Bw. Kimiti kwa makubaliano ya kulipwa fidia.

Baada ya kufuatilia kwa kina, kwa wanasheria kuhusu Sheria na taratibu za ardhi ya kijiji kwa kushirikiana na Fikiri, licha ya mizengwe ya 'waziri wa starehe na mambo yasiyo ya lazima, wakazi hao walipata haki yao.

Fikiri alionekana kuwa ni mkombozi wa wanakijiji wa Mitimingi, kwani aligundua kuwa Bw. Kimiti na Mwenyekiti wa Kijiji walikubaliana kuuziana mashamba ya wanakijiji bila kufuatia taratibu wala Sheria yoyote, waliongea tu bila hata kuandikishiana sehemu yoyote, wala kuhusisha mkutano mkuu wa kijiji ukiwa na wajumbe halali kisheria. Na hata fidia aliyoahidi Bwana Kimiti hakutoa isipokuwa kwa watu wachache wajanja tena kwa kiwango cha robo ya thamani halisi.

Hakukuwa na la ziada isipokuwa Bw. Kimiti kunyang'anywa mashamba na kurudishwa kwa wanakijiji.

Ilikuwa ni hoihoi, vifijo na nderemo kwa wanakijiji wa Mitimingi baada ya Bw. Kimiti kutimuliwa kijijini na kuondokana na tatizo la kuwa watumwa katika ardhi ya kwao wenyewe, wakakumbuka methali isemayo USILOLIJUA LITAKUSUMBUA.

Kwa habari na makala mbalimbali za Kitaifa na Kimataifa USIKOSE Nakala yako ya Jarida la

ARDHI NI UHAI

ambalo hutolewa kila baada ya miezi minne.

ARDHI NI UHAI

OFISI ZA HAKIARDHI

Anjani/Ofisi

Taasisi ya Utafiti na utetezi wa Haki za Ardhi (**HAKIARDHI**), Sinza Mori S.L.P. 75885, DSM, Tanzania. Simu: +255 22 2771360 /Faksi: +255 22 2771362, +255 748 646 752.
E-mail: info@hakiardhi.org Tovuti: www.hakiardhi.org

MACHAPISHO

Na.	Jina la Kitabu	Mwandishi
1.	Not Yet Democracy: Reform land tenure in Tanzania - 1998	Issa G. Shivji
2.	Ardhi ni Uhai - 1995	Georgios Hadjivayanis
3.	Mwongozo wa Haki za Ardhi kwa Wananchi wa Tanzania - 2002	Issa G. Shivji/ Deus Kibamba
4.	Fukuto la Migogoro ya Maeneo na Hatma ya Wazalishaji Wadogo Wadogo Tanzania - 2002	Aida Isinika (Mhariri)
5.	Msukumo na Harakati za Kubadili Mfumo wa Umilikaji Ardhi Tanzania - 2000	Ng'wanza Kamata. (Mhariri)
6.	Maasai Rights in Ngorongoro, Tanzania - 1998	Issa G. Shivji & Wilbert Kapinga
7.	Haki za Wamaasai waishio hifadhi ya Ngorongoro 1999	Issa G. Shivji, Wilbert Kapinga,
8.	Mfumo wa Umilikaji Ardhi Tanzania, 1997	Issa G. Shivji and Wilbert Kapinga (Wahariri)
9.	Ripoti ya Tume ya Rais kuhusu maswala ya Ardhi - 1994	Wizara ya Ardhi
10.	Reclaiming the Land	Sam Moyo & Paris Yeros